ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΜΕΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥΣ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥΣ

Θέμα: Η παρουσία των προσφύγων στη Θεσσαλονίκη, η νοσταλγία των πατρίδων τους και στη συνέχεια η μοναξιά των ανθρώπων μέσα στο πλήθος της μεγαλούπολης.

- Ο συγγραφέας, καθισμένος σε ένα καφενείο στο οποίο συχνάζουν οι πρόσφυγες, αναλογίζεται τις ράτσες των Ελλήνων προσφύγων της Ανατολής που βρίσκονται στη Θεσσαλονίκη, τους οποίους μπορεί να αναγνωρίσει αλάνθαστα από ορισμένα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους. Στη συνέχεια εκφράζει τη συγκίνηση που νιώθει όταν συναντιέται με ανθρώπους της ράτσας του και τη νοσταλγία για τη γη των προγόνων.
- Στους πρόσφυγες κάποιοι φορείς εξουσίας έσπειραν τη διχόνοια και στη συνέχεια τους σκόρπισαν σε άλλη ξενιτιά, αναγκάζοντάς τους να φύγουν μετανάστες.
- Τώρα ο συγγραφέας, γιος και ο ίδιος προσφύγων, νιώθει μοναξιά μέσα στο πλήθος των ανθρώπων και στη φασαρία της μεγαλούπολης. Ωστόσο εξακολουθεί να είναι δεμένος με τους προγόνους και το πολιτισμικό παρελθόν. Αποξενώνεται ολοένα και περισσότερο από τους γύρω ανθρώπους και από τα πράγματα (όπως άλλωστε κάθε άνθρωπος που ζει σε μια μεγαλούπολη) ζηλεύοντας εκείνους που ζουν στον τόπο τους, κοντά στους δικούς τους ανθρώπους.

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

ΔΟΜΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- 1η ενότητα: Οι θαμώνες του ορισμένου καφενείου («Στέκομαι… συναντημένοι»)
- 2η ενότητα: Οι ράτσες των προσφύγων («Η αλήθεια… διαπίστωση»)
- 3η ενότητα : Η συναισθηματική στάση του συγγραφέα («Κι όμως πόση συγκίνηση… να ήταν έτσι η αλήθεια»)
- 4η ενότητα: Η διχόνοια και η «διασπορά»- Η μοναξιά («Κι όμως τα τελευταία χρόνια… οι αταξίες»)
- 5η ενότητα: Επίλογος («Γι' αυτό… τριγύρω»)

1η ΕΝΟΤΗΤΑ

Ο συγγραφέας κάθεται στο ορισμένο καφενείο και παρατηρεί τα παιδιά που παίζουν έξω, γνωρίζοντας ότι σε λίγο θα σχολάσουν από την εργασία οι μεγάλοι. Στην αρχή ο συγγραφέας δίνει τον τόπο, τα πρόσωπα και έμμεσα το χρόνο.

- τόπος: ορισμένο καφενείο· η Θεσσαλονίκη είναι η πόλη που αναφέρεται αλλά δίνεται υπαινικτικά
- πρόσωπα:ο αφηγητής (α΄ πρόσωπο/ ταυτίζεται με τους μεγάλους), τα παιδιά , οι μεγάλοι
- χρόνος: αργά το απόγευμα (τότε που σχολούσαν οι βιομηχανικοί εργάτες, οι οποίοι αποτελούσαν το φθηνό εργατικό δυναμικό)· το ευρύτερο χρονικό πλαίσιο δε δίνεται ακόμη- αφήνεται από κάποιες αναφορές να καταλάβουμε ότι είναι τα μεταπολεμικά χρόνια, ιδιαίτερα τα χρόνια μετά το 1960)

Από την αρχή ο συγγραφέας βρίσκεται σε κάποια απορία και αμηχανία, επειδή όλα παρουσιάζονται σαν συγκεκριμένα και γνωστά (τα παιδιά-στο ορισμένο καφενείο-οι μεγάλοι- εδώ σ' αυτή την πόλη-της ράτσας τους-από μας τους διεσπαρμένους), όμως για τον ίδιο είναι αόριστα και άγνωστα (ποια είναι τα παιδιά και ποιοι οι μεγάλοι; ποιο είναι το ορισμένο καφενείο και

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

ποια οι πόλη που δεν κατονομάζεται; Ποια είναι η ράτσα των θαμώνων του καφενείου και ποια του συγγραφέα;). Βέβαια ο συγγραφέας δεν κρίνει ότι οι αναγνώστες γνωρίζουν και επομένως είναι περιττό να δώσει συγκεκριμένα στοιχεία, αλλά όλα πρέπει να θεωρηθούν γενικευτικά: θα μπορούσε να πρόκειται για οποιοδήποτε καφενείο, για οποιαδήποτε ομάδα παιδιών, για οποιαδήποτε προσφυγούπολη – το όνομα της Θεσσαλονίκης δεν αναφέρεται σε κανένα σημείο του κειμένου (ωστόσο παρακάτω οι διάφοροι πρόσφυγες πρέπει να αναφερθούν, και αναφέρονται, με τους συγκεκριμένους τόπους της καταγωγής τους).

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ-ΔΙΕΣΠΑΡΜΕΝΩΝ

1. **«κουρασμένοι από τη δουλειά, είναι πολύ πιο αληθινοί»:** η κούραση και η δουλειά είναι δύο καταστάσεις οι οποίες προσιδιάζουν σ’ αυτούς τους ανθρώπους, γιατί συμβαδίζουν με τις ταλαιπωρίες και τις δυσκολίες της ζωής τους. Έτσι κουρασμένοι από τη δουλειά αποτυπώνουν την αυθεντικότητά τους – είναι πιο γνήσια η όψη τους από ό,τι αν τους βλέπαμε ίσως ξεκούραστους και ευδιάθετους. Η κούραση και η δουλειά τους κάνουν αληθινούς.
2. **«διατηρούν πιο καθαρά τα χαρακτηριστικά της ράτσας τους και την ψυχή τους, από μας τους διεσπαρμένους»** : συγκρίνονται οι θαμώνες του καφενείου με τους διεσπαρμένους (σ’ αυτούς που έχουν φύγει από τους προσφυγικούς συνοικισμούς»), στους οποίους ανήκει ο συγγραφέας.
3. **«όταν τους βλέπω εδώ, μου φαίνονται πιο γνήσιοι»:** μαζεμένοι εδώ φαίνονται στο συγγραφέα πιο γνήσιοι απ’ ό,τι σε άλλους χώρους, γιατί έτσι έχουν καταγραφεί στ η συνείδησή του: ταυτισμένοι με αυτόν το χώρο. Ο τόπος τους δείχνει γνήσιους («μου φαίνονται»:υποκειμενική γνώμη· «είναι»: αντικειμενική γνώμη).

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΜΕΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥΣ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥΣ

Η λέξη «διεσπαρμένους» μας οδηγεί στους Έλληνες «της διασποράς», στους μετανάστες και γενικά στους ομογενείς, που είναι και αυτοί ξεριζωμένοι από τον τόπο τους, όπως οι πρόσφυγες. Κυρίως όμως αναφέρεται στους κατοίκους των μεγαλουπόλεων, οι οποίοι έχασαν την αθωότητα και την αυθεντικότητα των συναισθημάτων τους, ζουν στην απομόνωση με τη θλίψη και το παράπονο της εγκατάλειψης, μακριά από τις παραδόσεις τους, ξεκομμένοι από τις ρίζες τους και τον τόπο καταγωγής τους. Σ' ένα δεύτερο επίπεδο ο αφηγητής αναφέρεται στον εαυτό του, που είναι δύο φορές «διεσπαρμένος». Μία που δε γνώρισε την αληθινή πατρίδα του, ως παιδί προσφύγων, και μια δεύτερη, επειδή αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την αγαπημένη του Θεσσαλονίκη και να ζήσει στην Αθήνα.

ΡΑΤΣΑ ΚΑΙ ΨΥΧΗ

- ΡΑΤΣΑ: Δεν έχει την αρνητική σημασία του ρατσισμού, δηλ. της θεωρίας ότι τα μέλη μίας φυλή ή εθνικής ομάδας είναι ανώτερα κληρονομικά και κατά συνέπεια οι άλλες φυλές μειονεκτούν και υστερούν μπροστά της.
  Ο συγγραφέας λέγοντας ράτσα εννοεί μια βιολογικά (χρώμα δέρματος, μαλλιών, αναλογίες σώματος) και κοινωνικά (γλώσσα, ήθη, έθιμα) διακριτή ομάδα πληθυσμού, που κατάγεται από μία γεωγραφική περιοχή. Συνήθως για να διατηρηθεί η ράτσα ή φυλή πρέπει να βασίζεται σε παραδόσεις κοινής καταγωγής, να έχουν οι πληθυσμιακές αυτές ομάδες μόνιμη πολιτική ενοποίηση (ανώτερη του επιπέδου, της οικογένειας και του γένους), κοινή γλώσσα, κοινό πολιτισμό και κοινή ιδεολογία και συνεχόμενη εδαφική περιοχή. Στη δεύτερη ενότητα θα δοθούν παραδείγματα: Πόντιοι, Καραμανλήδες, Θρακιώτες κ.ά.
  Αξίζει να σημειώσουμε ότι ο συγγραφέας, δεμένος συναισθηματικά με τις ράτσες των προσφύγων, μόνο θετικά στοιχεία βρίσκει σ' αυτές: η προσφορά των ανθρώπων είναι ζεστή (=γεμάτη ανθρωπιά και αίσθημα),

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

οι φυσιογνωμίες τους τίμιες, τα πάντα σ' αυτούς συνιστούν ομορφιά και, παρακάτω, έχουν ζωηράδα και αγνότητα..

- ΨΥΧΗ: Η εσωτερική ψυχοσύνθεση αυτών των ανθρώπων, η συναισθηματική και ηθική υπόστασή τους, ο εσωτερικός κόσμος τους. Αυτά είδαμε εκδηλώνονται με το «αστείρευτο πάθος τους για ζωή, με την εργατικότητα και τη δημιουργικότητά τους προκειμένου να ορθοποδήσουν και να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους…» (Γ.Πετρόπουλος)

Εύλογα απορεί κανείς πώς αυτοί οι άνθρωποι δεν αλλοτριώθηκαν από το σύγχρονο πολιτισμό. Ωστόσο είναι γνωστό μέσα από την ιστορία ότι οι πρόσφυγες που κατοικούσαν στους συνοικισμούς ήταν απομονωμένοι, δεν είχαν σχέσεις με τους ντόπιους και προτιμούσαν να συνάπτουν σχέσεις μεταξύ τους. Για πολλά χρόνια ο όρος πρόσφυγας είχε υποτιμητική σημασία. Στους συνοικισμούς οι πρόσφυγες ανέπτυξαν δεσμούς μεταξύ τους και παράλληλα αναπτύχθηκε σε αυτούς η αλληλοκατανόηση, η κοινωνικοποίηση και η αξιοπρέπεια με την υπομονή και την ανθρωπιά. Αντίθετα, ο σύγχρονος πολιτισμός αλλοτριώνει τον άνθρωπο.

«Κάπως αλλιώτικοι μοιάζουν … συναντημένοι»: Ο Γ. Ιωάννου εννοεί τους πρόσφυγες που προσπάθησαν να ενταχθούν και να αφομοιωθούν στη νοοτροπία και στην ιδιοσυγκρασία της νέας πατρίδας τους (πολλές φορές αισθανόμενοι ντροπή για την καταγωγή τους). Κυρίως εννοεί τους εύπορους πρόσφυγες, που απομακρύνθηκαν από τους συνοικισμούς έχοντας την οικονομική δυνατότητα να φροντίσουν μόνοι τους για τη στέγασή τους και έτσι να αναμειχθούν με τους γηγενείς. Τότε το «κάπως αλλιώτικοι» περιέχει έναν τόνο σαρκασμού και ειρωνείας και σαρκασμού εφόσον θεωρείται ότι για να πετύχουν την ένταξή τους αναγκάστηκαν να ξεκόψουν από τις ρίζες τους πληρώνοντας βαρύ ψυχικό τίμημα.

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

2η ΕΝΟΤΗΤΑ

Ο συγγραφέας στη δεύτερη ενότητα παραθέτει τις πιο αντιπροσωπευτικές ράτσες των προσφύγων. Έτσι μ' αυτόν τον τρόπο ο γενικός όρος «ράτσα» της πρώτης ενότητας επιμερίζεται και αποκτά ζωή και κίνηση. Αναφέρει λοιπόν τις εξής ράτσες:

- Πόντιοι: Έχουν ως χαρακτηριστικά τη γραμμή του κορμιού, την ομιλία και «αλλιώτικη μελαχρινάδα».Από τους Πόντιους ξεκινά η καταγραφή των προσφύγων από το συγγραφέα γιατί πρόκειται για τη πιο γνωστή εθνολογική ομάδα του ξεριζωμένου Ελληνισμού, ήταν η πολυπληθέστερη και διατήρησαν τη δική τους διάλεκτο. Οι Πόντιοι ήταν αυτοί που αντιμετώπισαν και τις μεγαλύτερες δυσκολίες κοινωνικής ένταξης, αφού επί αρκετές γενιές ο χαμένος Πόντος αποτελούσε το βασικό σημείο αναφοράς της εθνικής τους ταυτότητας.
- Καραμανλήδες: Καταγόμενοι από την Καραμανία, πόλη περί τα 90 χλμ. Ν.Δ. του Ικονίου. Μιλούσαν τα Καππαδόκικα.
- Καυκάσιοι: Οι Ρωσοπόντιοι.
- Μικρασιάτες: όσοι κατάγονται από τα παράλια.
- Κωνσταντινουπολίτες.
- Θράκες- μ' αυτούς από τη Ρωμυλία (νότια της Βουλγαρίας), οι οποίοι, σύμφωνα με το συγγραφέα, έχουν χάσει την ιδιαίτερη προφορά και είναι πιο καστανοί και πολλές φορές ξανθοί. Και ο ίδιος ο συγγραφέας ανήκοι σ' αυτούς, γι' αυτό και τους αφιερώνει το μεγαλύτερο τμήμα απ' όλους τους άλλους. Με την επανάληψη του «μπερδεύω» δηλώνεται η γρήγορη ενσωμάτωση των Θρακιωτών στο νέο τόπο εγκατάστασής τους και η σχεδόν αμέσως ανάμειξή τους με τους γηγενείς. Στους Θρακιώτες δόθηκε διορία ενός μήνα για να εκκενώσουν την περιοχή . Έτσι είχαν τη δυνατότητα να πάρουν μαζί τους την κινητή περιουσία τους και να ενταχθούν γρηγορότερα στο νέο περιβάλλον τους. Αυτό αποκαλύπτεται και έμμεσα από το

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

συγγραφέα ο οποίος αναφέρει ότι έχουν χάσει την ιδιαίτερη προφορά τους.

- Ηπειρώτες- μ' αυτούς από το Μοναστήριο (πόλη της Νοτιοσλαβίας, άλλοτε σπουδαίο ελληνικό κέντρο – σήμερα ανήκει στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας).

📌 Ο συγγραφέας έχοντας πρόθεση να αναφέρει όλες τις ράτσες των προσφύγων, επινοεί το λογοτεχνικό εύρημα της ικανότητας που έχει ο ίδιος να τις αναγνωρίζει, ώστε να μην κάνει ανιαρή και ξερή την απαρίθμησή τους. Μάλιστα αυτή την ικανότητα την υπογραμμίζει σε πολλά σημεία: «έχω φοβερά εξασκηθεί», «όπου κι αν είμαι… τον διακρίνω από μακριά», «σπανίως να πέσω έξω», «είμαι ολότελα αλάνθαστος», «έχω τόση πεποίθηση».

«Το καταλαβαίνω συνήθως αργά» - «γιατί έχω πεποίθηση πάνω σ' αυτό το ζήτημα, ώστε σπανίως ρωτώ. Κατά βάθος… αυτό δεν είναι σφάλμα είναι διαπίστωση»: ο συγγραφέας αγωνιά γι' αυτούς τους ανθρώπους. Έχει τόση πεποίθηση σ' αυτό το ζήτημα, δηλ. της γνησιότητας, της καθαρότητάς τους. Ο αγώνας του είναι δραματικός προσπαθώντας να αναστηλώσει μια ζωή και ένα κόσμο που σιγά-σιγά χάνεται. Επιμένει πεισματικά στη διαπίστωσή του, χωρίς να ρωτά, χωρίς να παραδέχεται το σφάλμα του. Εντύπωση επίσης μας κάνει ότι ενώ το ζήτημα αυτό περικλείει μια έντονη συγκινησιακή φόρτιση, ωστόσο ελέγχεται από το συγγραφέα και χαλιναγωγείται, χωρίς βέβαια να φτάνει και στην απάθεια.

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

3η ΕΝΟΤΗΤΑ

Στην ενότητα αυτή του κειμένου παρουσιάζονται πολλά και εξαιρετικά συναισθήματα που γεννά στην ψυχή του συγγραφέα η επικοινωνία του με τους άλλους πρόσφυγες. Πρώτα δίνεται η γενική συναισθηματική του κατάσταση («πόση συγκίνηση») και στη συνέχεια τα συγκεκριμένα συναισθήματα με ρήματα ή με άλλες λέξεις και φράσεις: *μεθώ, χαίρομαι, ανατριχιάζω, κάτι σα ζεστό κύμα, λαχτάρα, δυνατή ευχαρίστηση, μυστήριο, αγάπη*. Τα συναισθήματα πνίγουν τον αφηγητή˙ νιώθει συγκίνηση, κατανόηση, ζεστασιά, οικειότητα, εγκαρδιότητα. Η ένταση των συναισθημάτων είναι ατομική, γεμάτη αισθαντικότητα και λυρική διάθεση (θυμίζει τη θητεία του Γ.Ιωάννου στην ποίηση).

Ο αφηγητής δεν αντέχει άλλο τον ψυχρό ρόλο του παρατηρητή, επιστήμονα και φιλολόγου. Μέσα από ένα κλιμακωτό σχήμα πλησιάζει αυτούς τους ανθρώπους με τη ζεστή προφορά (και καρδιά), συζητά μαζί τους, θέλει να τους αγκαλιάσει: *στέκομαι και κοιτάζω…διακρίνω από μακριά…από κοντά…να κοιτάζεις…να συζητάς…να αγκαλιάσεις*. Ο αφηγητής αφήνει το α΄ πρόσωπο και διαλέγεται στο β΄ πρόσωπο. Αυτό εξηγείται ως εξής: βγαίνει από την απομόνωσή του και επιθυμώντας την επαφή, επικοινωνεί, μοιράζεται τη χαρά της ανακάλυψης των δικών του ανθρώπων.

«μια άλλη πανάρχαια ράτσα»- «Θράκες, Χετταίοι, Φρύγες, όμορφοι Λυδοί»

Οι πρόσφυγες του 1922 προέρχονταν από περιοχές, στις οποίες ήταν εγκαταστημένες ελληνικές φυλές από τα πανάρχαια χρόνια (Ίωνες, Αιολείς και Δωριείς στα παράλια της Μικράς Ασίας) ή Έλληνες άποικοι (Βυζάντιο, Πόντος κ.ά.) και επομένως ήταν απόγονοί τους. Εκτός από αυτούς,

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

και κάποιοι άλλοι λαοί εκείνων των περιοχών, που στην πραγματικότητα δε χάθηκαν, αλλά αφομοιώθηκαν με τους Έλληνες (Θράκες, Χετταίοι, Φρύγες, Λυδοί) επιβιώνουν στο αίμα αυτών των προσφύγων. Τα ονόματά τους προβάλλουν δειλά στο νου του συγγραφέα, έστω κι αν οι ίδιοι οι απλοί και αγράμματοι πρόσφυγες τα αγνοούν. Η παραπάνω θέση για την αφομοίωση των άλλων λαών διατυπώνεται σύμφωνα με τη συναισθηματική στάση του συγγραφέα, ανεξάρτητα από την ιστορική αλήθεια (*μεθώ μονάχα και που τα λέω από μέσα μου –φορτωμένα μυστήριο και αγάπη- κι αν ακόμα δεν είναι, πολύ θα ήθελα να ήταν έτσι η αλήθεια).*

ΠΑΤΡΙΔΑ

Για το συγγραφέα, παιδί προσφύγων, «πατρίδα» δε σημαίνει τον τόπο γέννησής του αλλά τον τόπο καταγωγής των γονέων του, έστω και αν δε γεννήθηκε σ' αυτόν ή ακόμα και αν δεν τον έχει καν γνωρίσει από κοντά. Όπως και για τους γονείς του έτσι και γι' αυτόν αποτελεί διακαή πόθο να επιστρέψει στην «πατρίδα», εγκαταλείποντας τον τόπο όπου γεννήθηκε. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχει ριζώσει στη γενέτειρά του και συμμερίζεται τη νοσταλγία των γονέων του.

Αυτή η σημασιολόγηση της πατρίδας από το συγγραφέα έρχεται σε αντίθεση με τη σημασία που της προσδίδουμε στη σημερινή εποχή. Για μας «πατρίδα» είναι ο τόπος στον οποίο γεννηθήκαμε και μεγαλώσαμε αλλά και με την ευρύτερη σημασία η χώρα όπου ζούμε ως πολίτες μαζί με άλλους ανθρώπους, με τους οποίους μας συνδέουν κοινοί ιστορικοί και πολιτισμικοί δεσμοί. Σήμερα, όμως, οι δεσμοί με την πατρίδα αμβλύνονται όλο και περισσότερο, καθώς οι άνθρωποι επηρεάζονται από τις συνθήκες της ζωής και από το πνεύμα του κοσμοπολιτισμού και του διεθνισμού, το οποίο σήμερα τείνει να επικρατήσει με έναν ολοκληρωτικό και ισοπεδωτικό για τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των λαών τρόπο.

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

ΑΙΜΑ

Το αίμα είναι μια εσωτερική φωνή, η φωνή της καταγωγής, των προγόνων, του φυλετικού και πολιτισμικού δεσμού, που έλκει νοσταλγικά προς τη μακρινή και χαμένη πατρίδα όχι μόνο του πρόσφυγες αλλά και τα παιδιά τους που γεννήθηκαν στους νέους τόπους της εγκατάστασής τους. Αυτό το αίμα ξυπνάει στην ψυχή του συγγραφέα «σα ζεστό κύμα», όταν του μιλάει κάποιος και σκέφτεται ότι είναι δικός του άνθρωπος, της φυλής του και συμπατριώτης του. Έτσι, οι συναντήσεις των προσφύγων ή των παιδιών τους φορτίζονται συναισθηματικά, επειδή θυμίζουν την κοινή πατρίδα και καταγωγή και κυρίως την κοινή ιδιότητα του πρόσφυγα, μέσα στο νέο, στον ξένο τόπο όπου καλούνται να στεριώσουν. Με την ευκαιρία αυτή ο συγγραφέας διατυπώνει την άποψή του για το δισυπόστατο της ανθρώπινης ύπαρξης (σώμα-ψυχή), φέρνοντας ως επιχείρημα την ύπαρξη της άυλης (εσωτερικής, ψυχικής) λαχτάρας του αίματος, της αόρατης έλξης.

Παρατήρηση: η λέξη «αίμα» δίνεται με έναν ιδιωτισμό («το αίμα μου από κει μονάχα τραβάει» και με μία προσωποποίηση «τους πληροφορεί το αίμα τους για μένα».

- Ο στενός ψυχικός δεσμός που αισθάνεται ένα παιδί προσφύγων με τους ανθρώπους της ράτσας του και γενικά με τους πρόσφυγες , ώστε να νιώθει την ανάγκη να βρίσκεται ανάμεσά τους είναι λογικό παρά το γεγονός ότι την πατρίδα των γονέων του δεν την έχει γνωρίσει ποτέ από κοντά παρά μόνο με τη φαντασία του. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι γονείς αρέσκονται να μιλούν με νοσταλγία για τον τόπο από τον οποίο ξεριζώθηκαν, με έναν ευχάριστο πάντα και ωραιοποιημένο τρόπο, λόγω της απομάκρυνσης και της στέρησης. Έτσι το παιδί επηρεάζεται συναισθηματικά και νοσταλγεί την πατρίδα που νοερά έχει επισκεφτεί.

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΜΕΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥΣ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥΣ

Σημείωση: Οι πρόσφυγες αρχικά συγκεντρώθηκαν σε μια ορισμένη περιοχή δημιουργώντας ένα νέο συνοικισμό δίνοντάς του το όνομα των πόλεων από τις οποίες προέρχονταν, π.χ. Κουκλουτζάς, Νέο Κορδελιό κ.ά.

Κλιμάκωση συναισθημάτων 2ης και 3ης ενότητας

Αρχικά έχουμε το επιστημονικό ενδιαφέρον («η αλήθεια… φοβερά εξασκηθεί), μετά τη συγκίνηση από το πλησίασμα και την επικοινωνία με τους πρόσφυγες («κι όμως πόση συγκίνηση… πανάρχαια ράτσα»). Στη συνέχεια η επικοινωνία απόκτά τη ζεστασιά της ανθρωπιάς («ζεστή προφορά… ν' αγκαλιάσεις») και προξενεί δέος και περισυλλογή στον αφηγητή («ονόματα… μέσα στο νου). Μια αισθαντική απόλαυση του προκαλεί ένα ηδονικό αίσθημα ζάλης («μεθώ… μέσα μου») που φτάνει μέχρι την ευδαιμονία («χαίρομαι να…»). Γρήγορα απλώνεται ένα σύγκρυο, ένα ρίγος, αφού το αίμα του τον ειδοποιεί για τους «δικούς του ανθρώπους», που καταλήγει στη θαλπωρή και εγκαρδιότητα που περικλείει το αίσθημα της επιστροφής στην πατρίδα. Και ο ίδιος ο συγγραφέας απορεί με την ανεξήγητη λαχτάρα και πόθο για τον πολυπόθητο νόστο («και πώς…η λαχτάρα;»). Η ψυχική δοκιμασία του αίματος του δίνει σιγουριά, κατανόηση. Αναπλάθει αρχαίους λαούς στη φαντασία του, πλουτίζοντας τα βιβλία της ιστορία μ' αυτό που πάντα έλειπε (και θα λείπει) απ' αυτά, δηλαδή με το μυστήριο και την αγάπη.

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

4η Ενότητα

Αντιθετικό το κλίμα στην 4η ενότητα. Τα ευχάριστα συναισθήματα της προηγούμενης ενότητας αντικαθίστανται από την πίκρα, την απογοήτευση και τέλος την οργή του συγγραφέα για την εκμετάλλευση της αγνότητας αυτών των ανθρώπων. Η συνοχή και ο ψυχικός δεσμός των προσφύγων διαλύθηκαν από κάποιες αόρατες εξουσιαστικές δυνάμεις, οι οποίες ενέσπειραν στους πρόσφυγες τη διχόνοια και τους ενέπλεξαν σε εμφύλιο πόλεμο, για να εξυπηρετήσουν προφανώς δικούς τους σκοπούς. Ωστόσο οι πρόσφυγες έδειξαν τη δύναμή τους και, επειδή πλέον οι «γραφειοκράτες' τους φοβούνται, τους διώχνουν και από αυτή τη νέα τους πατρίδα, σκορπίζοντάς τους και πάλι στα ξένα, τώρα ως μετανάστες. Ο συγγραφέας υπαινίσσεται το μεταναστευτικό ρεύμα Ελλήνων εργατών κυρίως προς τη Δ.Γερμανία κατά τις δεκαετίες 1950 και 1960, δίνοντας τη δική του ερμηνεία για τα αίτια αυτού του κοινωνικού και οικονομικού φαινομένου (αυτή η λογοτεχνική ερμηνεία, με τον εξαιρετικό συσχετισμό προσφυγιάς και μετανάστευσης, βρίσκεται έξω από την πραγματικότητα: το μεταναστευτικό κύμα εκείνης της εποχής αφορούσε όλους τους Έλληνες και δεν είχε σχέση ειδικά με τους πρόσφυγες, ενώ οφειλόταν σε άλλα ιστορικά, οικονομικά και πολιτικά αίτια).

Πέρα από το θέμα που θίγει ο συγγραφέας (την αντιμετώπιση των προσφύγων από τις Κρατικές Υπηρεσίες) υπάρχει γενικά για τους πρόσφυγες ένα άλλο πολύ σοβαρό πρόβλημα: η αντιμετώπισή τους από τους γηγενείς και η ενσωμάτωσή τους στη νέα κοινωνία. Οι πρόσφυγες έχουν εγκαταλείψει υποχρεωτικά και έχουν χάσει τα πιο πολλά από τα υπάρχοντά τους, έχουν χάσει τις δουλειές τους, έχουν ξεριζωθεί από τις γενέτειρές τους και προσπαθούν να ριζώσουν σε μία νέα χώρα και σε μια νέα κοινωνία, η οποία μάλιστα τους αντιμετωπίζει αρνητικά. Και στην προσπάθειά τους να επιβιώσουν, αναγκάζονταν μερικές φορές να μετέρχονται μέσα τα οποία δε θα υιοθετούσαν αν βρίσκονταν στο δικό τους χώρο.

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

Επιπλέον, συσπειρώνονται για λόγους ψυχολογικούς αλλά και πρακτικούς, και έτσι συνεργούν και οι ίδιοι στην περιθωριοποίησή τους. Οι ντόπιοι, πάλι, κατά κανόνα δεν κατανοούν το δράμα των προσφύγων, τους οποίους θεωρούν κατώτερους κοινωνικά και οπωσδήποτε ξένο σώμα στην κοινωνία τους – κάτι σαν εισβολείς και σαν οικονομική και κοινωνική απειλή, ακόμα και αν οι πρόσφυγες είναι ομοεθνείς τους. Επιπλέον, τους ξενίζει και τους απωθεί διαφορετικότητα των προσφύγων στα ήθη, στον τρόπο ζωής, στην εμφάνιση, στη γλώσσα κτλ. Έτσι, τους αντιμετωπίζουν γενικά με πνεύμα κοινωνικού ρατσισμού και τους κρατούν απομονωμένους κοινωνικά. Όλα τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα οι πρόσφυγες να ενσωματώνονται στη νέα κοινωνία με πολύ αργό ρυθμό και με πάρα πολλές δυσκολίες.

Προσφυγιά και μετανάστευση

Ο συγγραφέας ξεκινάει τη νέα ενότητα κάνοντας λόγο όχι πια για πρόσφυγες αλλά για μετανάστες (προσοχή στη διαφορετική σημασία των δύο όρων). Κάνοντας έναν παραλληλισμό της προσφυγιάς με τη μετανάστευση, ο συγγραφέας μας πληροφορεί ότι οι πρόσφυγες εξαναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν και τη νέα τους πατρίδα και να υποστούν τη δοκιμασία μιας νέας μετανάστευσης με το μεταναστευτικό κύμα της εποχής, για να ζήσουν έτσι μιαν άλλη μορφή προσφυγιάς, τώρα όχι ενωμένοι αλλά σκορπίζοντας σε ξένους τόπους.

Η μοναξιά των προσφύγων

Η έννοια της προσφυγιάς οδηγεί τώρα το συγγραφέα σε ένα άλλο κοινωνικό φαινόμενο που ακολούθησε, που ήταν και αυτό μια άλλη μορφή «προσφυγιάς»: στη μοναξιά του σύγχρονου κατοίκου των μεγάλων αστικών κέντρων. Τώρα, μέσα στις νέες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί στη μεγαλούπολη, ο συγγραφέας δεν είναι πια μόνο πρόσφυγας : ο σύγχρονος τρόπος ζωής τον κάνει να νιώθει ολομόναχος, ξένος παντάξενος και να έχει χάσει την ταυτότητά του μέσα στο πλήθος. Έτσι, όπως ως πρόσφυγας νιώθει μόνος ανάμεσα σε

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

ξένους – και αποξενωμένος, έτσι και ως σύγχρονος άνθρ5ωπος νιώθει μόνος ανάμεσα σε άλλους – και αλλοτριωμένους.

Οι λέξεις και οι φράσεις που δείχνουν τα γνωρίσματα του σύγχρονου τρόπου ζωής και της τύρβης του πλήθους είναι: *μεγάλες αρτηρίες, ανάβει το κόκκινο, αυτοκίνητα, το πλήθος, οι μηχανές, πλακόστρωτο,* ενώ με μια συνειρμική παρομοίωση συσχετίζονται οι μεγάλες οδικές αρτηρίες με εκείνες του κυκλοφοριακού συστήματος και οι πολυάριθμοι άνθρωποι με άπειρα αιμοσφαίρια, που κυκλοφορούν ταχύτατα. Τέλος, ενώ το καφενείο ήταν ο χώρος της ανθρώπινης επικοινωνίας και συνοχής των προσφύγων, οι μεγάλες αρτηρίες είναι ο τόπος της απομόνωσης των αστών.

Η παρουσία των προγόνων

Παρ' όλα αυτά, μέσα στο πλήθος των ανθρώπων (που εξακολουθούν να ζουν, χωρίς όμως να επικοινωνούν) και στη φασαρία, στην εναγώνια προσπάθεια να ξαναβρεί την ταυτότητά του, νιώθει να επιβιώνουν μέσα του σιωπηλοί και αόρατοι αμέτρητοι πρόγονοι με όλα τα πολιτισμικά στοιχεία της ράτσας και της πατρίδας του: με τις δοξασίες τις σχετικές με τις ψυχές των νεκρών, με τη γιορτή της Γονατιστής (όπως λεγόταν από το λαό η Πεντηκοστή), με τις γονυκλισίες της και τα καρυδόφυλλα κ.ά.

Οι έννοιες «πατρίδα», «αίμα», «ράτσα», «πρόγονοι», που επανέρχονται συχνά στο κείμενο, θα μπορούσαν να συσχετιστούν με το ακόλουθο χωρίο από την Ασκητική του Ν. Καζαντζάκη: *Το πρώτο σου χρέος, εκτελώντας τη θητεία σου στη ράτσα, είναι να νιώσεις μέσα σου όλους τους προγόνους. Το δεύτερο, να φωτίσεις την ορμή τους και να συνεχίσεις το έργο τους. Το τρίτο σου χρέος, να παραδώσεις στο γιο τη μεγάλη εντολή να σε ξεπεράσει.* Ο συγγραφέας πράγματι βλέπει τη ράτσα του ως δυναμικό φορέα των στοιχείων του παρελθόντος και «νιώθει μέσα του όλους τους προγόνους», όταν αναζητάει την επικοινωνία με τους όμαιμούς του, όταν λαχταράει την επιστροφή στα χώματα των προγόνων του και κυρίως όταν τους

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

φαντάζεται να περνάνε από πάνω του σαν «βουβό ποτάμι». Επίσης δείχνει ότι θέλει τη συνέχιση του «έργου των προγόνων»˙ αυτό φαίνεται από την «αλάνθαστη γνώση»των γνωρισμάτων τους, όπως αυτά επιβιώνουν στη γενιά του˙ και βέβαια, πίσω από τα γνωρίσματα της εξωτερικής εμφάνισης και της γλωσσικής προφοράς, για την οποία κάνει λόγο, κρύβεται το σύνολο των πολιτισμικών στοιχείων που έχουν κληροδοτηθεί από τις παλαιότερες γενιές. Όμως, ως προς το τρίτο σκέλος του χωρίου του Καζαντζάκη, ο συγγραφέας δηλώνει με αγανάκτηση και με παράπονο τον εκφυλισμό τους, ενώ ένα δεύτερο πλήγμα, η απομόνωση των ανθρώπων στη σύγχρονη μεγαλούπολη, οδηγεί στην απομάκρυνση από τις αξίες της ράτσας. Ο συγγραφέας λοιπόν δε θα μπορέσει να εκτελέσει ως το τέλος «το χρέος, εκτελώντας τη θητεία στη ράτσα», παρά θα μείνει με το πόθο και την ευχή που εκφράζει στο τέλος του κειμένου.

Η απομόνωση των ανθρώπων

Ωστόσο, η εξωτερική πραγματικότητα είναι απογοητευτική: ο συγγραφέας εκφράζει το παράπονο ότι δεν είναι δεμένος με τους άλλους , δεν υπάρχει επικοινωνία και επαφή ανάμεσα στους ανθρώπους, οι οποίοι είναι ξένοι ο ένας με τον άλλον˙ δεν είναι δεμένος ούτε με τα πράγματα – τα πράγματα μέσα στα οποία ζει είναι ξένα και αυτά: είναι ουσιαστικά αποξενωμένος από το έμψυχο και άψυχο περιβάλλον του. Ως προβαλλόμενο αίτιο της απομόνωσης των ανθρώπων υπαινίσσεται την εγκληματικότητα («σαν να ’ναι τίποτα κακοποιοί»), ενώ ο ίδιος δίνει τη δική του ερμηνεία: «Πονηρά πράγματα βέβαια˙ προφάσεις πολιτισμού, για να διευκολύνονται οι αταξίες». Ο συγγραφέας υπαινίσσεται εδώ ένα από τα οξύτερα κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα των σημερινών κοινωνιών : τη μοναξιά και την αλλοτρίωση του κατοίκου των σύγχρονων πολυπληθών αστικών κέντρων.

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

Οι διαφορετικοί κόσμοι

Ο συγγραφέας κινείται ανάμεσα σε δύο διαφορετικούς κόσμους: τον κόσμο των προσφύγων, που τον περιγράφει με πολλή αγάπη (σ' αυτόν ανήκει και σ' αυτόν επιθυμεί να επιστρέψει), και τον κόσμο της πόλης, που τον βλέπει με αντιπάθεια και θλίψη – σχεδόν με αποστροφή (νιώθει να μην ανήκει σ' αυτόν και θέλει να φύγει από αυτόν). Τα αντίθετα χαρακτηριστικά των δύο αυτών κόσμων είναι κυρίως τα ακόλουθα:

- Μπορεί οι πρόσφυγες να νιώθουν μόνοι (ως σύνολο) ανάμεσα στους ξένους – αποξενωμένοι, όμως οι σύγχρονοι άνθρωποι νιώθουν μοναξιά ανάμεσα στους άλλους- αλλοτριωμένοι (+αποξενωμένοι από τον εαυτό τους»), βιώνοντας μιαν άλλη μορφή προσφυγιάς, πολύ χειρότερη.
- Ανάμεσα στους πρόσφυγες υπάρχει ανθρώπινη επικοινωνία και συνοχή (κυρίως στο χώρο που παίζουν τα παιδιά και στο καφενείο), ενώ οι αστοί νιώθουν ψυχική απομόνωση ακόμα και μέσα στις «μεγάλες αρτηρίες», ανάμεσα στα πλήθη, ή «μέσα στους ξένους και στα ξένα πράγματα».
- Την αντίθεση αυτή την εκφράζουν και με κάποιες λέξεις και φράσεις σχετικές μα τους πρόσφυγες ή με τον αστικό τρόπο ζωής: *απ' την <u>καρδιά</u> της Πόλης, <u>ζεστή</u> προφορά, Θράκες… <u>ανθούν</u> ανάμεσά μας* κ.ά. – *<u>ολομόναχος</u>, <u>ξένος παντάξενος</u>, <u>χάνομαι</u> στις μεγάλες αρτηρίες, να φαγωθούν μεταξύ τους, όπως <u>στο κούτσουρο</u> που κόβει το νερό, σα να'ναι τίποτε <u>κακοποιοί</u>, <u>πονηρά</u> πράγματα, αταξίες* κ.ά.

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο συγγραφέας, μέσα στην απόγνωση της μοναξιάς και της απομόνωσης, διατυπώνει την πικρία του, που δε ζει, όπως άλλοι, στον τόπο του ούτε καν σε συνοικισμό όπου ζουν οι άνθρωποι της ράτσας του: ζηλεύει όσους ζουν μόνιμα στον τόπο τους δεμένοι με τους δικούς τους ανθρώπους και με τα πράγματα, εννοώντας ότι θα ήθελε να είναι σαν αυτούς. Και αν αυτό δε γίνεται, προτιμάει την ιδιότητα του πρόσφυγα από εκείνη του αστού της σύγχρονης μεγαλούπολης: ο πόνος του πρόσφυγα, που ζει μέσα στη ράτσα του, είναι προτιμότερος από την οδύνη της μοναξιάς του ανθρώπου μέσα στο πλήθος. Αυτή είναι και η τελική αξιολόγηση του συγγραφέα.

Πρόθεση του συγγραφέα: Πρόθεση του συγγραφέα είναι να παρουσιάσει το δεσμό των προσφύγων με την πατρίδα και τη ράτσα τους καθώς και τη χειρότερη μοναξιά στην οποία περιέπεσαν στη συνέχεια ως κάτοικοι σύγχρονης μεγαλούπολης.

ΓΛΩΣΣΑ

- Λεξιλόγιο της καθημερινής γλώσσας, λέξεις προσεκτικά επιλεγμένες, ακρίβεια, κυριολεξία.
- Κυριαρχία κύριων προτάσεων, μικρές περίοδοι, σε πολλά σημεία αντιθετική σύνταξη.
- Μικροπερίοδος και παρατακτικός λόγος.
- Καθημερινή γλώσσα.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

- Παρομοιώσεις
- Μεταφορές
- Προσωποποιήσεις

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ

ΥΦΟΣ

- απλό, συγκρατημένο, με ευαισθησία αλλά χωρίς μελοδραματισμούς. Αυτό επιτυγχάνεται με το απλό και καθημερινό λεξιλόγιο, με τα σχήματα λόγου που διατυπώνονται με απλές λέξεις και με τις καθημερινές εικόνες.
- Χρήση του α΄ προσώπου και κυρίως τα σημεία στα οποία ο συγγραφέας αυτοβιογραφείται δίνουν στο κείμενο εξομολογητικό τόνο, ενώ η χρήση σε άλλα σημεία και του γ΄ αλλά και του β΄ προσώπου δίνουν ποικιλία στο λόγο.

ΑΦΗΓΗΣΗ

-Δραματοποιημένος αφηγητής (είναι παρών μέσα στην αφήγηση).

- Εσωτερική εστίαση
- Μίμηση: συμμετέχει στα δρώμενα και αφηγείται σε α΄ πρόσωπο.
- Το α΄ πρόσωπο αλλά και τα παρακάτω στοιχεία δείχνουν ότι ο συγγραφέας αυτοβιογραφείται:
    - Η συνήθεια του να συχνάζει στο ίδιο καφενείο με τους άλλους πρόσφυγες
    - Ταυτίζεται με τους πρόσφυγες και με τα παιδιά του («όπως εγώ»)
    - Εντάσσει τον εαυτό του στους «διεσπαρμένους».
    - Παρουσιάζει να αναζητάει τη δική του ράτσα και να φαντάζεται πως επιστρέφει στην πατρίδα.
    - Παρουσιάζεται να νιώθει μόνος μέσα στο πλήθος και να επικοινωνεί με τους προγόνους του.
    - Παρουσιάζει τον εαυτό του μέσα στην απομόνωση που επιβάλλει ο σύγχρονος τρόπος ζωής.
    - Παρουσιάζεται να θέλει να ζει σε προσφυγικό συνοικισμό («ας ήμουν σ' ένα προσφυγικό συνοικισμό…»)

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ